

FARKAS GÁBOR FARKAS – ZSOLDOS ENDRE

Décsy Antal és a Ceres*

Évezredekken keresztül úgy gondolták az emberek, hogy a Föld körül hét bolygó kering, mégpedig (a Földtől való távolságuk sorrendjében): a Hold, a Merkúr, a Vénusz, a Nap, a Mars, a Jupiter és a Szaturnusz. A kopernikuszi rendszer recepciójának kiteljesedése, illetve az egyes bolygók körüli holdak felfedezése ezt az elképzelést alapvetően változtatta meg. Hatalmas tudományos áttörés volt Galileo Galilei részéről a Jupiter holdjainak (Io, Europa, Ganymedes, Callisto) felfedezése 1610-ben. Így az elfogadott heliocentrikus modell szerint a Nap körül keringő bolygók száma (a Földdel együtt) hatra csökkent, mígnem William Herschel német származású angol csillagász 1781-ben fel nem fedezte a hetediket: az Uránuszt.

A 18. század elején David Gregory (1659–1708) skót matematikus és csillagász észrevette, hogy ha a Föld–Nap távolságot tíz részre osztja, akkor a többi bolygó távolságát – nagyjából – egész számmal fejezheti ki.¹ Ugyanez feltűnt 1766-ban Johann Daniel Titius (1729–1796) német csillagásznak is, aki éppen Charles Bonnet (1720–1793) svájci természettudós könyvét fordította németre. Egy lábjegyzetben kifejtette,² hogy ha a Nap–Szaturnusz távolságot 100 egységnek vesszük, akkor a többi

* Itt mondunk köszönetet Csaba György Gábornak, Földesi Ferencnek, Gazda Istvánnak, Monok Istvánnak és Szeidl Bélának a kézirat értelmezésében nyújtott segítségükért.

¹ GREGORY, David: *Astronomiae physicae et geometricae elementa*. Oxoniae, E Theatro Sheldoniano, 1702. 2. „nempe quarum partium distantia Telluris a Sole est 10, harum Mercurii distantia est 4 fere, Veneris 7, Martis 15, Jovis 52, et Saturni 95.” – Két évtizeddel később hasonló megállapításra jutott Christian Wolff (1679–1754) német filozófus is.

² Bonnet műve 1764-ben jelent meg először Amszterdamban, francia nyelven. – BONNET, Charles: *Betrachtung über die Natur*. Hrsg.: Johann Daniel TITIUS. Leipzig, 1772². Junius, 7–8. „Gebet einmal auf die Weiten der Planeten von einander Achtung; und nehmet wahr, daß sie fast alle in der Proportion von einander entfernt sind, wie ihre körperlichen Größen zunehmen. Gebet der Distanz von der Sonne bis zum Saturn 100 Theile, so ist Mercurius 4 solcher Theile von der Sonne entfernt: Venus 4 + 3 = 7 derselben; die Erde 4 + 6 = 10; Mars 4 + 12 = 16. Aber sehet, vom Mars bis zum Jupiter kömmt eine Abweichung von dieser so genauen Progression vor. Vom Mars folgt ein Raum von 4 + 24 = 28 solcher Theile, darinn weder ein Haupt- noch ein Nebenplanete zur Zeit gesehen wird. Und der Bauherr sollte diesen Raum ledig gelassen haben? Nimmermehr! lasset uns zuversichtlich setzen, daß dieser Raum sonder Zweifel den bisher noch unentdeckten Trabanten des Mars zugehöre; laßt uns hinzuthun, daß vielleicht auch Jupiter noch etliche um sich habe, die bis itzt noch mit kernem Glase gesehen werden. Von diesem, uns unbekanntem Raume erhebt sich Jupiters Wirkungskreis in 4 + 48 = 52; und Saturnus seiner, in 4 + 96 = 100 solcher Theile. Welches bewundernswürdige Verhältniß! T(itius).”

bolygó távolsága egyszerűen kifejezhető ezen egység egész számú többszöröseivel: a Merkúr távolsága 4 rész, a Vénuszé $4 + 3 = 7$, a Földé $4 + 6 = 10$ és így tovább.³ Titius úgy gondolta, hogy a Mars és a Jupiter között kellene lennie még egy égitestnek (a 24-es számhoz tartozónak), amelyet meg kellene találni. Ő egy feltételezett Mars-holdra gyanakodott, ám a Phobost és a Deimost csak jóval később, 1877-ben fedezte fel Asaph Hall (1829–1907) amerikai csillagász.⁴ Később Johann Elert Bode (1747–1826), a berlini csillagda igazgatója népszerűsítette Titius elképzelését, így lett az elnevezése Titius–Bode szabály a tudományos irodalomban.⁵

A magyar származású Zách Ferenc (1754–1832) gothai csillagász feltett szándéka volt, hogy ezt a hiányzó égitestet megtalálja. Egy „égi rendőrséget” szervezett kora legkiválóbb csillagászaiból, melynek célja a zodiákus⁶ és környékének szisztematikusan észlelése volt, azzal a nem titkolt céllal, hogy a Mars és Jupiter között feltételezett bolygót megtalálják.⁷ Mielőtt rendszeres munkához láttak volna, Giuseppe Piazzi (1746–1826) itáliai csillagász felfedezett egy égitestet 1801 letelején, amit később Ceresnek neveztek el.⁸ Hamarosan újabbakat letek: a Pallast, a Junót s végül a Vestát. A 19. század közepétől kezdve további hasonló, kisbolygónak nevezett égitesteket találtak; számuk ma már meghaladja a kétszázatet.

A Ceres felfedezésének híre Magyarországra is megérkezett. A bécsi *Magyar Kurir* két rövid cikkben számolt be a kisbolygó (újra)felfedezéséről 1802 letelején:

1. „Gothából Jan. 14-ikén. A’ Seebergi Herczegi Obseuatoriumnak Direct. Baró Zach, a’ múlt Dec. 8 ikát követett éjjel fel találta azt az új plánétát, a’ melyet a’ Palermói Kir. Obseuatoriumnak igazgatója Piazzzi Úr Jan. 1-ső napján 1801-ik esztendőben látott vala. Azon időtől fogva minden Európai égvizsgáló Tudósók leselkedtek utánna, de minden iparkodások haszontalan vólt, mivel ez az új plánéta, a’ mely a’ Mars és Juppiter planéták közt való utón megyen

³ Képletben kifejezve, ha a Föld távolsága 10, akkor a bolygóké $A = 4 + n$, ahol az $n = 0, 3, 6, 12, 24, 48, \dots$ (0 – Merkúr, 3 – Vénusz, 6 – Föld, 12 – Mars stb). A két felosztás ugyanaz (a Nap–Föld távolság mindkettőben 10 egység).

⁴ L. erre Hall levelét James Glaisherhez: HALL, Asaph: *The Discovery of the Satellites of Mars.* = *Monthly Notices of the Royal Astronomical Society* (38.) 1878. 205–209.

⁵ NIETO, Michael M.: *The Titius–Bode Law of Planetary Distances: Its History and Theory.* Oxford, 1972. Pergamon Press

⁶ A bolygók nagyjából egy síkban keringenek a Nap körül, s a zodiákus ennek vetülete az égbolton.

⁷ CUNNINGHAM, Clifford J.: *The Baron and His Celestial Police.* = *Sky and Telescope* (75.) 1988. 271–272; VARGHA Domokosné: *Zách János Ferenc csillagász 1754–1832.* Piliscsaba, 2003. Tudománytörténeti Intézet, 73–76; KOVÁCS József: *The Discovery of the First Minor Planets.* In: *The European Scientist Symposium on the Era and Work of Franz Xaver von Zach (1754–1832).* Ed.: Lajos G. BALÁZS, Peter BROSCHE, Hilmar W. DUERBECK, Endre ZSOLDOS. Frankfurt am Main, 2004. Harri Deutsch, 74–76. /Acta Historica Astronomiae 24./

⁸ Piazzzi 1801. január 1-jén fedezte fel a Bika (Taurus) csillagképben. – SERIO, G. Foderà–MANARA, A.–SICOLI P.: *Giuseppe Piazzzi and the Discovery of Ceres.* In: *Asteroids III.* Ed.: William F. BOTTKÉ et al. Tucson, 2002. University of Arizona Press, 17–24; CUNNINGHAM Clifford J.–MARSDEN, Brian G.–ORCHISTON. Wayne: *Giuseppe Piazzzi: The Controversial Discovery and Loss of Ceres in 1801.* = *Journal for the History of Astronomy* (42.) 2011. 283–306.

keresztül, igen kitsin, és a' leg jobb telescopiumon is nehéz fel találni. – Jan. 11 ik napján, a' midőn leg utólszer látta volna azt B. Zach, már 8 grádust hagyott az égen maga után, még is a' szüz jegyben állott.”⁹

2. „Hamburgból Jan. 20 ikán. A' mi leg hiresebb Német Országi égvisgáló Tudósaink mindnyájan meg egyeznek már abban, hogy a' mostanában fel talált új planétának a' Mars és Juppiter planéták közt van az útja, a' hol még ekkoráig üres hely volt. Közönségesen azt lehet mondani, hogy az Uranuson túl, a' melly minden plánéták közt leg távolabb van a' naptól, sok olly plánéták lehetnek még, a' mellyeknek látásokra vagy soha sem, vagy pedig tsak azután lesz szerentsénk, minekutánna a' telescopiumok nagyobb tökéletességre vitetődnek. Mi voltunk azok a' szerentsés teremtések, a' kik 30 esztendők el forgása alatt a' tsillagos égnek esmérétében igen sokra mentünk. A' véghetetlen világ teremtőjének igen sok gazdag országait találtuk fel a' világnak meg nem határozhatathó tagasságában, a' mellyek az ő joságának, böltsességének, és hatalmának valóságos tanubizonyosságai. — A' hajdani időkben a' balványozásnak játék laptaja volt az astronomia, most pedig a' véghetetlen valóság ditsősségének leg hathatosabb eszköze.”¹⁰

Az új felfedezés természetesen nem csak a csillagászok érdeklődését keltette fel. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őriz egy levelet, mely szintén beszámol a Ceresről. Szerzője Décsy Antal, egy, a 18–19. század fordulóján élő miskolci „törvény tudó”. Neve nem ismeretlen történelmi tárgyú művei miatt; könyvet írt például a magyarországi ruszinokról, illetve Lehel állítólagos kürtjéről is.¹¹ Számos latin nyelvű kézirata mellett – ezek egy része nyomtatásban is megjelent – néhány magyar is akad.¹² Nemcsak a történelem, hanem a csillagászat, vagy inkább az asztrológia is érdekelte: hosszabb terjedelmű, meglehetősen csapongó stílusú értekezést írt például az 1811-ben feltűnt üstökösről.¹³ A most közlésre kerülő kézirat címzettje ismeretlen, szövege gyors reakciónak tűnik a *Magyar Kurir* rövid híradásaira.¹⁴ A levél írója egy csillagászati felfedezés kapcsán fejtette ki gondolatait különböző jövődölésekről, asztrológiai jóslatokról. Itt a Ceres kisbolygó tulajdonképpen csak ürügy, hogy Décsy

⁹ Magyar Kurir 1802. No. 10. (febr. 2.), 156–157.

¹⁰ Magyar Kurir 1802. No. 11. (febr. 5.), 163.

¹¹ Décsy Antal: *Az magyar oroszokról való igen rövid elmélkedés*. Kassán, [1797] Landerer; Uő: *Az Jász, vagy-is jász kürtön lévő Metzésekről, és azoknak Értelmekről*. Kassa, 1815–1816. Ellinger Ny.

¹² Pl. OSZK Kézirattár, Quart. Hung. 871. Décsy Antal *vegyes tárgyú értekezései (1817–1819)*.

¹³ OSZK Kézirattár, Oct. Hung. 399. *Mulatságos Elmélkedések az mostani üstökös Tsillagról, Melly látatik az Égen a Mérték Jegyében, írta Décsy Décsy Antal Törvény Tudó, Miskoltzon 1811. esztendőben*. – A kézirat Farkas Lajos (1806–1873) több mint másfélezer kötetes hagyatékából került 1873-ban a Nemzeti Könyvtárba. Az ún. 1811-es nagy üstökös (C/1811 F1) Honoré Flaugergues (1755–1835) francia amatőr csillagász fedezte fel, s minden idők egyik legfényesebb kométája volt. A későbbiekben ezt a kéziratot is szándékunkban áll kiadni.

¹⁴ OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 467. *Décsy Antal csillagászati észrevételei ismeretlenhez írott levélben. Miskolc 1802. febr. 18*. – Sajnos nem sikerült kideríteni, hogy a kézirat mikor és kitől került be a könyvtárba. Az első levél rektóján, a jobb alsó sarokban a ceruzás megjegyzést: „Széchényi pag. 4.” nem tudtuk feloldani. A második levél verzóján tintával: „Ad Novam Collectionem Litterariam Ex(ce)ll(entsissi)mi ac Ill(ustrissi)mi D(omini) Comit(iss) Franc(isci) Széchényi”.

elmondhassa barátjának, mit gondol mindezekről. A csillagászok megfigyeléseit nem is fogadta el, szerinte egészen mást láttak, mint ahogy azt ők feltételezték. Az elutasítás oka Décsy hite volt az asztrológiában és a különféle jóvendölésekben, valamint szemmel látható önbizalma, mely szerint ő jobban tudja, mint „az Hamburgi Ég-vizsgálók”.¹⁵ Az asztrológia széles körű alkalmazása természetesen nem volt egyedi jelenség a korban: Peterka József Sebestyén (1768–1825) orvos a kertművelésről szóló cikkében használta fel eszközként a csillagjóslást.¹⁶ A középkori és kora újkori orvosi asztrológia elemei megtalálhatóak voltak a 18–19. század fordulóján írott szakmunkákban.¹⁷ Miskóltzi Ferenc (1697–1771) győri orvos 1742-ben kiadott sebészeti könyve például tartalmazott asztrológiai fejezetet is.¹⁸ A jóslatok népszerűségéről pedig a nagy számban megjelenő csíziók, kalendáriumok tanúskodnak.¹⁹

A levél apropói a Ceres újrafelfedezéséről szóló hírek voltak a bécsi *Magyar Kurír*-ban. Ezek említése után Décsy gyorsan áttér az asztrológiai értelmezésre és a különböző régi jóslatokra, melyek bekövetkezése akkor, 1802-ben lenne várható. A levél második, igen zavaros bekezdésében Décsy egyszerűen kétségbe vonja, hogy a felfedezett objektum valóban egy új bolygó. Úgy tűnik, hogy a levél írója összekeveri a bolygó fogalmát (ami egy ténylegesen létező objektumot jelent) az állatövi jegyével (ami egy képzelt ábra az égre vetítve). Arról ír ugyanis: „egy újj Planétát vettek észre, mellyet az Márs, és Jupiter, az az a’ második, és harmadik Planéták közt szemlélnék; S ők, ha nem hibáznak ebben, mert ezt nem itten kellene

¹⁵ KRUGER, Justin–DUNNING, David: *Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One’s Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments*. = *Journal of Personality and Social Psychology* (77.) 1999. 1121–1134; DUNNING, David–JOHNSON, Kerri–EHRLINGER, Joyce–KRUGER, Justin: *Why People Fail to Recognize Their Own Incompetence*. = *Current Directions in Psychological Science* (12.) 2003. 83–87.

¹⁶ PETERKA József Sebestyén: *A’ Kertészkedésről való Elmefuttatás*. = *Tudományos Gyűjtemény* (8.) 1824. 3. sz. 30–40. Ezt már THAIS András (1789–1840) szerkesztő sem bírta megállni megjegyzés nélkül: uo. 32. „Erről a’ Tsillag-vizsgálók adhatnak leghelyesebb vélekedést, ’s egyébiránt is legjobb volna, ha kiki a’ maga Fachjából írna.”

¹⁷ Az orvosi asztrológiáról l. DEMKÓ Kálmán: *A magyar orvosi rend története tekintettel a gyógyászati intézmények fejlődésére Magyarországon a XVIII. század végéig*. Bp. 1894. Dobrowsky és Franke, 269–280; MAYER Ferenc Kolos: *Az orvosi astrologiáról*. = *Orvosi Hetilap* (71.) 1927. 913–915. Külföldi példa: AZZOLINI, Monica: *Reading Health in the Stars. Politics and Medical Astrology in Renaissance Milan*. In: *Horoscopes and Public Spheres*. Ed.: Günther OESTMANN, H. Darrel RUTKIN, Kocku von STUCKRAD. Berlin–New York, 2005. Walter de Gruyter, 183–205. – Természetesen nemcsak Magyarországon élt tovább, l. erre HARRISON, Mark: *From Medical Astrology to Medical Astronomy: Sol-Lunar and Planetary Theories of Disease in British Medicine, c. 1700–1850*. = *The British Journal for the History of Science* (33.) 2000. 25–48.

¹⁸ MISKÓLTZY Ferentz: *Manuale chirurgicum Avagy Chirurgicali Uti-társ*. Győr, 1742. Streibig János Gergely, 75–81. Miskóltziról és művéről l. HORVÁTH József: *Miskóltzi Ferencről és a „Manuale chirurgicum”-ról*. = *Az orvosi könyvtáros* (33.) 1993. 184–193.

¹⁹ BORSA Gedeon: *A csízió kiadástörténete*. = *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve* (1976–1977.) 1979. 307–378; KOVÁCS I. Gábor: *Kis magyar kalendáriumtörténet 1880-ig. A magyar kalendáriumok történeti és művelődésszociológiai vizsgálata*. Bp. 1989. Akadémiai Kiadó.

vígyázni, hanem inkább az hatodik és hetedik Jegyek közt, úgymint a 'Szűz, és Mérték közt'. A problémát az jelenti, hogy a Mars és a Jupiter nem a második és a harmadik bolygó a Naptól való távolságukban, hanem a negyedik és az ötödik. Ellenben ha zodiákus jegynek tekintjük ezeket a sorszámokat, akkor a Bikát és az Ikreket jelölhetik, s a kisbolygót valóban a Bikában fedezte fel Piazzzi. Ezt vonja Décsy kétségbe, mondván, hogy a „planétának” a hatodik és a hetedik jegy – a Szűz és a Mérleg²⁰ – között kellene lennie. Érvelése szerint az újonnan felfedezett objektum ugyanis nem bolygó, hanem „a' Jupiternek egy része /: Absis Jovis :/ mely az hetedik Planétába igyekszik, az az a' Mérték Jegyébe”.

Az 'absis Jovis' valóban létező fogalom, az antik irodalomból vette át a középkori csillagászat.²¹ Idősebb Plinius szerint az $\alpha\psi\iota\varsigma$ a csillagok (pontosabban a bolygók) által leírt körpálya,²² illetve ennek a földközeli (perigeum), illetve földtávolsági (apogeum) pontja.²³ Décsy ez utóbbira, az apogeumra gondolhatott, mivel ez volt Plinius szerint a Szűz csillagképben,²⁴ s erről írta Girolamo Cardano (1501–1576) itáliai matematikus, orvos, asztrológus,²⁵ hogy áthelyeződik a Mérlegbe. Még visszatérünk arra a kérdésre, hogy ez miért vezethetett oda, hogy Décsy elvetette a csillagászok észlelését: „e'képpen tehát nem új Planéta, hanem Absis Jovis lessz az, ki az Mérték Jegyébe siet, a' mit az Hamburgiak látnak.” A továbbiakban többkevesebb pontossággal idéz egykori jövendöléseket, melyeknek már semmi közük sincsen a Cereshez.

Nem csak a Jupiter apogeuma miatt vált nevezetes évvé 1802: Décsy szerint ekkor ér véget a tüzes háromszög (igneus trigonus), s kezdődik a földi háromszög (terreus trigonus) kora.²⁶ Az asztrológusok szerint ez komoly következményekkel

²⁰ A 'Libra' eredeti magyar fordítása 'Mérték' volt, a 'Mérleg' Toldy Ferenc újítása. Vö. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Főszerk.: BENKŐ Loránd. 1–4. Bp. 1970. Akadémiai Kiadó, 2: 902.

²¹ EASTWOOD, Bruce S.: *Ordering the Heavens. Roman Astronomy and Cosmology in the Carolingian Renaissance*. Leiden, 2007. Brill /Medieval and Early Modern Science 8./; EASTWOOD, Bruce S.–GRASSHOFF, Gerd: *Planetary Diagrams for Roman Astronomy in Medieval Europe, ca. 800–1500*. = Transactions of the American Philosophical Society (New Series) (94.) 2004. 3. sz. 1–158.

²² PLINIUS: *Hist. Nat.* II, 13(63); Caius PLINIUS Secundus: *Természetudományának 2. könyve*. Ford., feld.: GÁBLI Cecília. Pécs, 2005. Lomar, 55. „Míndezek a jelenségek többféle okból keletkeznek: az első a körpályák miatt, amelyek a görögök apszisnak neveznek – mert kénytelenek leszünk görög kifejezésekkel élni – a csillagok esetében.”

²³ EASTWOOD: i. m. (21. jegyzet) 109–118. – Az apogeum a Föld körül keringő égitest pályájának a Föld középpontjától való legtávolabbi pontja.

²⁴ PLINIUS: *Hist. Nat.* II, 13(64); PLINIUS: i. m. 2005. (22. jegyzet) 55–56. „Tehát a Föld középpontjától legtávolabb vannak az alábbi apszisok: [...] a Iuppiteré a Szűzben [...]”

²⁵ CARDANO, Girolamo: *In Cl. Ptolemaei Pelusiensis IIII de Astrorum Iudiciis*. Basileae, [1554]. Excudebat Henrichus Petri, 163. „Et prima mutatio erit absidis Iovis in primum punctum Librae inter sexcentesimo et octingentesimum annum, quo tempore incipiet mutatio legum cui nunquam fuit similis, et consurget una nova lex, et cum his alia multa.” GRAFTON, Anthony: *Cardano & Cosmos. The Worlds and Works of a Renaissance Astrologer*. Cambridge, MA, 1999. Harvard University Press.

²⁶ Az asztrológiai fogalmakra l. CSABA Gyögy Gábor: *Hazudnak-e a csillagok? Legenda és valóság a csillagjósásról*. [Bp.] 2003. General Press.

fog járnai, s Décsy fel is sorolt néhányat. Nem mindig idézett pontosan, néha a kronológiával is gondjai voltak. Jó példa erre a kora újkori csillagásztörténetből ismert „Sibylla Tiburtina” esete,²⁷ melyet Décsy a következőképpen mesélt el: „Találkozott Helveciáb[an] 1200. Eszt[endő]b[en] egy kő sziklán, egy ki faragott darab kő, melyre hajdan igen tört Deák nyelven, vagy is betűkkel vala írva Sybilla jövendölése /: a’ mint ezt Trithemiusból Gróff Flisco azon Levelében elő hozá, melyet írt vala a’ Nagy Leopold Római Császárhoz az Rivales Lusitaniai Zsidó Astrologiája felől illy formán: – Orietur Novum Sydus Trans Iberim, Iuvanis speciosissimus – cui aegre caput submittet Italia, Gallia, Britannia – qui se tandem nubibus condet, & erit consummatio saeculi.” Allítólag Svájcban, egy hegyomlás következtében került felszínre egy márványlap 1520-ban (tehát nem 1200-ban), amelyre rávéstek egy jóslatot.²⁸ A jóslat szerint egy új csillag tűnik fel majd északon, mely békességet hoz a világra. De eltűnése után újra háborúk lesznek, mígnem északról egy nagy király jön, s meghódítja a földet.²⁹ Cornelius Gemma (1535–1578) leuveni orvos és csillagász idézte fel a történetet 1575-ben kiadott könyvében,³⁰ s innen vált ismertté a szélesebb nyilvánosság számára. Részletesen tárgyalta Tycho Brahe (1546–1601) dán csillagász az 1572-es új csillag kapcsán,³¹ s még a 17. század közepén is hivatkoztak rá az asztrológusok.³² A szövegben szereplő Johannes Trithemius (1462–1516) bencés szerzetes, kriptográfus ekkor már nem élt (így Flisco a legendát tőle nem vehette), s elírta Jacob Rosales (1588/93–1668, eredeti nevén: Manuel Boccardo Francês), s portugáliai zsidó matematikus, asztrológus nevét is.³³

Tanulságos továbbá, hogy Décsy kikre hivatkozik, kiket olvashatott. Felsorol néhány ismertebb nevet – Daniel Georg Morhof (1639–1691) német polihisztort, Johann Sperling (1603–1658) fizikust, de például Nostradamus (1503–1566) jóslatait nem eredetiben, hanem Morhof *Polyhistor*ából (első kiadása: 1688) idézi –, ám fő forrása a kissé obskurus Comes de Flisco, azaz Maurizio de Fieschi, egy 17. századi

²⁷ Ez a jóslat nem keverendő össze a kora középkori „Sibylla Tiburtina” jövendölésével. HOLDEN-RIED, Anke: *The Sibyl and Her Scribes. Manuscripts and Interpretation of the Latin Sibylla Tiburtina c. 1050–1500*. Aldershot, 2006. Ashgate Publishing.

²⁸ SECRET, François: *Cornelius Gemma et la prophétie de la «Sibylle tiburtine»*. = *Revue d’histoire ecclésiastique* (64.) 1969. 423–431.

²⁹ ZSOLDOS Endre: *A változócsillagászat kezdete Magyarországon*. PhD-értekezés, Bp. 2011. (Kézirat). 85–86.

³⁰ GEMMA, Cornelius: *De natura divinis characterismis [...] libri II*. Antverpiae, 1575. Ex officina Christophori Plantini, 149–150. A jóslat így kezdődik: „*Orietour sydous in Europa supra Yberos ad magnam Septentrionis domum*”; Décsy ezt sem idézte pontosan.

³¹ BRAHE, Tycho: *Tychonis Brahe Dani opera omnia*. Ed.: John Louis Emil DREYER. 1–15. Hauniae, 1913–1929. In *Libraria Gyldendaliana*, 3: 315–316.

³² PL. LILLY, William: *A Prophecy of the White King: and Dreadfull Dead-Man Explained*. London, 1644. Printed by G. M., 23–27.

³³ NEVES SILVA, Sandra-VEIGA FRADE, Florbela: *Medicina e política em dois físicos judeus portugueses de Hamburgo*. = *Sefarad* (71.) 2011. 51–94; STUEDEMUND-HALÉVY, Michael: *Jacob Rosales*. In: *Neue Deutsche Biographie* (22.) 2005. 38–39.

olasz származású francia asztrológus.³⁴ Idézeteinek többsége meg is található Fieschi 1665-ben kiadott *De Fato* című művében.³⁵ Bár Flisco nem lehetett ismeretlen Magyarországon Décsy előtt sem, mindössze egy nyomra bukkantunk a kora újkori olvasmánytörténeti forrásokban.³⁶ Johannes Andreas Schuwert (†1685) soproni polgár, egykori altdorfi diák majdnem félezer kötetes hagyatékában találtuk meg fent említett könyvét.³⁷ Ugyanakkor II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi Miklós is ismerte jövődöléseit, levelezésükben többször idézték a szerzőt, például a rettenetes 1710-es pestisjárványra utalva.³⁸ Érdemes megjegyezni, hogy az OSZK Kézirattárában van egy kivonat ebből a könyvből, 1812-ben másolta le valaki Nagyváradon.³⁹ Valószínű, hogy a kéziratnak semmi köze nem lehet a miskolci jogtudóhoz, de megléte mutatja, hogy Flisco még ez időben is ismert volt Magyarországon, s valaki érdemesnek tartotta a szöveget lemásolni.

Ugyanakkor Décsynek nem lehetett keze ügyében Flisco egyik műve sem a levél megírása idején. Már említettük a „Sibylla Tiburtina” esetét, amelynek nem emlékezett a szövegére, s pontatlanul idézte. Feltevésünk szerint ez lehetett az alapvető oka annak is, hogy a csillagászok megfigyeléseit elvetette, s inkább az újkori jövődöléseknek hitt. Az első *Magyar Kurir* cikk ugyanis megemlítette, hogy „Jan. 11 ik napján, a’ midőn leg utólszer látta volna azt B. Zach, már 8 grádust hagyott az égen maga után, még is a szűz jegyben állott.” Ez a 8 fok pedig előfordul

³⁴ Egy rövid korabeli életrajz róla: SOPRANI, Raffele: *Li scrittori della Liguria, e particolarmente della maritima*. Genova, 1667. Per Pietro Giovanni Calenzani, 212.

³⁵ FIESCHI, Maurizio de: *Decas de fato, annisque fatalibus tam hominibus quam regnis mundi*. Francofurti, 1665. Apud Joann. Baptistam Schönwetter.

³⁶ Példányok magyarországi gyűjteményekben: Esztergom (Főszékesegyházi Könyvtár), Egyetemi Könyvtár (Budapest), Ráday-gyűjtemény, Egyetemi Könyvtár (Szeged, a budai kapucinosoké volt a 18. században).

³⁷ *Lesestoffe in Westungarn. I. Sopron (Ödenburg) 1535–1721*. Hrsg.: TIBOR GRÜLL, KATALIN KEVEHÁZI, JÓZSEF LÁSZLÓ KOVÁCS, ISTVÁN MONOK, PÉTER ÖTVÖS, KATALIN G. SZENDE. Szeged, 1994. Scriptum, 355. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 18/1./ „Comes de Flisco de Fato”.

³⁸ *Archivum Rákóczianum = II. Rákóczi Ferenc levéltára*. 1–15. Bp. 1873–1935. MTA; *II. Rákóczi Ferenc fejedelem leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival. 1703–1712*. Szerk.: THALY KÁLMÁN. 3: 288. „Értem, hogy a pestistül félvén, bujdosik Kegyelmed,- mely ellen még jobb orvosságot nem találtam az isteni kegyedelemben való bizodalomnál; mert ugyanis, ha a Flisco sententiája szerint most azon constellatiók fordúltanak fel, az mellyek az Izráel népének Aegyptumból való kivezérlésével voltak, és a világ vége közelget.”; *Székesi gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez. 1704–1712*. Szerk.: THALY KÁLMÁN. 7: 143. „Valamint lesz, valahogy lesz, de csak azt hiszem, Isten elhozta már ideit Fliskónak; valaholott, de beliragaszkodik most Drabecius az dologba!”; 167. „Osztán, hogy Drabecius hazud álmában, nem csuda; de azt tudnám örömmöt, mint hazud Flisco, az ki svécusnak adja Bécsset?”

³⁹ OSZK Kézirattár, Fol. Lat. 263. *Comitis de Flisco De Fato Austriaco. Hoc est an augustissimae domus Austriae ex effectibus magnae coniunctionis superiorum in igneo trigono, et instanti rerum mundanarum revolutione (ut multi credunt) proximus sit finis. Opusculum divo Leopoldo primo caesari ... consecratum 1664. – Monarhae futuro Ludovico XIV. Galliae et Navarrae regi ... Comes de Flisco de causis mutationum sectarum, imperiorum et regnorum mundi opusculum sacrat ... 1662.*

Fliscónál is, igaz, kicsit más kontextusban. Flisco ugyanis a tüzes háromszög végéről és a földi háromszög kezdetéről tárgyalva jegyezte meg, hogy 1802. augusztus 2-án változik át a tüzes földivé a Szűz csillagkép $8^{\circ}10'$ -ben.⁴⁰ Décsy emlékezett erre a váltásra, illetve az apogeum mozgására is, s mivel nem volt kéznél a könyv, összekeveredhetett az emlékezetében. Amikor hírt kapott arról, hogy az újonnan felfedezett égitest a Szűz 8° -ban van, akkor beugrott neki Flisco jövendölése, s a Ceres neki nem egy létező égi objektumot, hanem egy körpályán lévő pontot, az absis Jovist jelentette. A könyv hiányára utalhat az is, hogy míg Décsy szerint Flisco egyetértett Cardanóval, valójában az asztrológus úgy vélte, hogy Cardano tévedett.⁴¹ Tehát az asztrológiai jóslatnak nagyobb ereje volt Décsy számára, mint a tudományos felfedezésnek.

Décsy további fő forrásai a korabeli csíziók, kalendáriumok lehettek, melyeket ugyan nem említett meg a levélben, de valószínűleg használta azokat. A Landerer-nyomda által kiadott csíziók középkori világmérete teljesen megfelelt Décsynek: az arisztotelészi–ptolemaioszi rendszer, a világ középpontjában a Föld, illetve az asztrológia elfogadása és használata. Felidéz például egy Beda Venerabilis angol szerzetesnek tulajdonított jóslatot: „sött a’ Szivárványban is nagy fogyatkozásokat fognak tapasztalni, el annyira pedig idővel, egészen el fogy Béda jövendölése szerint, mely jele lesz, hogy e’ Világ, és benne lévő Hatalmasságok és Birodalmok el fognak múlni.” Hasonló szöveg előfordul a korabeli Landerer-féle csíziókban is: „Beda a’ Bölcs Astrologus azt írja, hogy 40. Esztendővel az ítélet napja előtt, el vész a’ Szivárvány e’ világról, és leg-először a’ fogy el, hogy e’ világ el-kezd végeződni.”⁴² Ez a jövendölés már 1592-től olvasható a magyar planétáskönyvekben is.⁴³ E jóslat Beda műveiben nem szerepel, még a neki tulajdonított „Prophecy of Beda” című jóslatban sem.⁴⁴ Megtalálható viszont Petrus Comestornál, aki szerint „a szentek mondják, hogy negyven évvel az ítélet előtt nem lesz látható

⁴⁰ FIESCHI: *i. m.* (35. jegyzet) 187. „tandem 1802. Augusti die 2. fiet mutatio ignei Trigoni in terreum in gr. 8.10’. Virginis.”

⁴¹ FIESCHI: *i. m.* (35. jegyzet) 202. „Ex hoc manifeste apparet, quantus sit error Cardani et in annorum differentia, et, quod peius est, in signo.”

⁴² PSEUDO-REGIOMONTANUS, Johannes: *Cisio. Az az: az Astronomia tudományának, rövid értelemmel való le-írása, a’ Csillagoknak, Planetáknak, és Égbeli Jeleknak, &c... Az hires neves Király Hegy János irásából Magyar nyelvre fordítatott, és sok helyen megaugeáltatott.* [Ford.: HELTAI Gáspár, ifj.] [Pozsony, 1760–1765. Landerer ny.]. G_{6r}.

⁴³ RMK. I. 256. *Cisio magyar nyeluen és az égh iarasánac és czillagoknac külömb külömb természetinec folytasából valo practica, melyből gyermekeknek születéseknec természetec és az napoknac miuolta meg ismertetec, az az magyar planetás könyw ... Az könyw nyomtato által magyarrá fordítatot és vyiolan ki adatot, Colosvarat, 1592.* [typ. Heltai], I_v.

⁴⁴ *The Whole Prophecies of Scotland, England, France, Ireland, and Denmark prophesied by marvelous Merling, Beid, Berlington, Thomas Rymer, Waldhave, Eltraine, Banester, and Sybilla. All agreeing in one, both in Latin verse, and in Scottish meeter. Containing many strange and marvellous matters, not of before read or heard. Compared with the best editions.* [Edinburgh], 1690. [s. n.], A_{6r}–A_{7v}.

a szivárvány.⁴⁵ Beda neve azonban hiányzik, mint ahogy a későbbiekben is e név nélkül idézte például Temesvári Pelbárt⁴⁶ vagy Thomas Browne (1605–1682) angol író.⁴⁷ Ellenben felbukkan Petrus Berchorius (c. 1290–1362) francia Benedek-rendi szerzetes egyik művében: „Így Beda és a történetírók szerint negyven éven át az [utolsó] ítélet előtt nem jelenik meg [a szivárvány].”⁴⁸ Hasonló jóslatot közzétett Nostradamus is.⁴⁹

Összefoglalva, Décsy Antal egy valós csillagászati objektumot hozzá nem értése, illetve asztrológiai nézőpontja miatt egy képzelt ponttal azonosított az égen. Forrásai nem túl frissek, kortárs tudományos munkákra nem hivatkozott, csupán a Ceres felfedezését említette meg. Ugyanakkor többé-kevésbé pontosan idézett régi jóslatokat, valószínűleg 17–18. századi, már akkor is antikvár jellegű nyomtatványokból, melyek igazolhatták elképzelését, hogy mi is történhetett „valójában” az égbolton 1801-ben. Asztrológiában és egyéb jóslatokban való hite nem egyedülálló, s nem is csak a múltban előforduló jelenség. Miközben már magyarul is olvashatók voltak csillagászati ismeretterjesztő művek,⁵⁰ melyek a kor tudományos színvonalán álltak, Décsy megmaradt a csiziók által közvetített, középkori kozmosz világában.

⁴⁵ COMESTOR, Petrus: *Historia Scholastica*. Lugduni, 1542. [s. n.] 15. „Et tradunt sancti, quod quadraginta annis ante iudicium non videbitur arcus, quod etiam naturaliter ostendet desiccationem aeris iam inceptam.”

⁴⁶ RMK. III. 752. TEMESVÁRI, Pelbárt: *Aureum Sacrae Theologiae Rosarium, iuxta quatuor sententiarum libros quadripartitum*. Venetiis, 1586. apud Franciscum Zilettum et Ioann. Gryphium, 2: 356. „Denique tradunt etiam sancti, ut dicitur in historiis, quod quadraginta annis ante iudicium non videbitur arcus, et hoc ostendet naturaliter desiccationem aeris iam inceptam.”

⁴⁷ BROWNE, Thomas: *Sir Thomas Bowne's Work including his life and correspondence*. 1–4. Ed.: Simon WILKIN. London, 1835. W. Pickering, 3: 304. „That there shall no rainbow appear forty years before the end of the world”.

⁴⁸ BERCHORIUS, Petrus: *Opera omnia in sex tomos distincta, sive Reductorium, repertorium, et dictionarium morale utriusque Testamenti*. Coloniae Agrippinae, 1703–1731. apud Petrum Pütz, 3: 151. „Unde secundum Bedam et magistrum historiarum, per quadraginta annos ante iudicium non apparebit.”

⁴⁹ NOSTRADAMUS, Michel: *Les vrayes centuries et propheties de Maistre Michel de Nostradamus*. Imprimé à Leyde, 1650. Chez Pierre Leffen, 3. „Par quarante ans l'iris n'apparoistra, // Par quarante ans tous les jours sera veu // La terre aride en siccité croistra, // Et grands deluges quand sera apperceu.”

⁵⁰ MOLNÁR János: *A' természetiekről, Nevvton tanítványainak nyomdoka szerént hat könyv*. Posonyban és Kassán, 1777. Landerer Mihály betűjvel.

Szövegközlés:

Kedves jó Barátom!⁵¹

Az Hamburgi Ég-vizsgálókról, kikről D. Décsy Sámuel az Kurirjában az 10.⁵² és 11^{dk} Szám⁵³ alatt írt vala, mi légyen az én gondolatom, rövideden néked, ki az Lÿpsiai Tudósok⁵⁴ közt is meg fordúltál, meg jelentem nem egyéb végett, hanem hogy ügyes bajos állapotid között magadat ezzel is mulathassad.

Az Hamburgi Ég-vizsgálók egy új Planétát vettek észre, melyet az Márs, és Jupiter, az az a' második, és harmadik Planéták közt szemlélnék; S ők, ha nem hibáznak ebben, mert ezt nem itten kellene vígyázni, hanem inkább az hatodik és hetedik Jegyek közt, úgymint a' Szűz, és Mérték közt, ha tsak ugyan új Planéta /: 'mint állítják: de nem az: hanem a' Jupiternek egy része /: Absis Jovis /: mely az hetedik Planétába igyekszik, az az a' Mérték Jegyébe, melyet már 200. Esztendőttől fogva tapasztalt Hyeronimo Cardanus híres Ég-vizsgáló, és meg jövendölte ezt, hogy az Jupiter a' Mérték Jegyébe fog által menni, e' mostani időnkben. inter /: úgymond /: 1600. et 1800. Absis Jovis transibit in Signum Librae, qvo tempore erit mutatio Legum, & consurget una nova Lex, cui nunquam fuit similis, & cum his alia multa,⁵⁵ melyet most leg közelebb tapasztaltak sok Országok, Helvetia, Batavia, Cisalpinia, Liguria s. a' t.

Hogy ezen Cardanus tapasztalása helyes, meg ismérte azt, amaz Ég-vizsgálók Mestere Comes à Flisko⁵⁶ azon tsudálatos munkájában, melyet 1674. Eszt[endő]ben futuro Ludovico 14° ajánlott, mind azonáltal azon meg határozással, hogy ez az Cardanus tapasztalása utóbb fog meg lenni, az az 1802. Eszt[endő] a' Szűz Jegyének a' 8^{ik} grádussában, mely a' következő September 30^{ik} Napján fog lenni; e' képpen tehát nem új Planéta, hanem Absis Jovis lessz az, ki az Mérték Jegyébe siet, a' mit az Hamburgiak látnak.

Ez a' feltétel azért is hiteles lehet, hogy az Ég-vizsgálók tapasztalások szerént egy Uralkodó Planéta sintsen már a' maga tulajdon házában /: in propria Domo /: a' mint volt a' Zodiacus kezdetében, hanem egyik a' másikába által ment, úgymint a' Jupiter és Márs a' kik első és második Planéták, az hatodik és hetedik jegyben az Mértékbe által mentek, mellyből ki tettzik, hogy s ott(?) idő változások történnek a' Planétáknak az egyik házból, a' másik házába való által költözések miatt.

Ugyan tsak most ebben a' folyó Eszt[endő]ben 30^{ik} Septembr. fog el múlni az eddig 500. Esztend[őkben] fogva uralkodó Tüzes Trigó, /: igneus Trigó /: és fogja végezni a' maga szokott járását /: Orbis Magnus /: mely 500. Eszt[endő]ből áll, és fog most utánna következni Újj Trigó, az az Trigo Terreus /: revolutio Trigonis /: mely Trigó változásával, leg inkább pedig az ilyen változáskor, a' midőn Ignei Trigonis in Trigonem Terreum redevolutio történik, tehát nagy változások vagynak, vagy lesznek azokban a' Birodalmak[an] Nemzettségekb[en], a' mellyek a' Tüzes Trigóban vették eredeteket, vagy fundáltattak, ebben az Újj Trigóban tarthat Török Ország /: ha igaz az Astrologia /: ki az Tüzes Trigóban II^{ik} Mahomet⁵⁷ alatt

⁵¹ A levél címzettje ismeretlen, l. a 14. jegyzetet.

⁵² Magyar Kurir 1802. No. 10. (febr. 2.) 156–157.

⁵³ Magyar Kurir 1802. No. 11. (febr. 5.) 163.

⁵⁴ Sajnos nem sikerült kideríteni, hogy kik voltak ezek a lipcei tudósok.

⁵⁵ CARDANO: *i. m.* (25. jegyzet) 163.

⁵⁶ FIESCHI, Maurizio de: *Monarchae futuro Ludovico XIV. Galliae et Navarrae regi de causis mutationum sectarum, imperiorum et regnorum mundi.* Lugduni, 1662. Rossin.

⁵⁷ II. Mehmed (1432–1481) török uralkodó; Konstantinápoly eleste: 1453.

1400. Eszt[endőb]en a' Görög Birodalmat el nyervén, fundálódott, de az mostani Földi Trigóban változást szenvedhet az Astrologia szerént. – Flisco azt jövendőli, hogy a' Földi Trigóban nagy áradások a' Tengerek[en] nagy vizekben, lesznek Föld indulások, Újj Mesterségek, Újj Tudományok – Magnae enundationes, Terrae motus, Novae Artes, Novae Scientiae; a' mint-hogy tapasztaljuk az Újjságokból, mind ezeket a' változásokat, áradásokat, Föld indulásokat, Újj Mesterségeket, új találmányokat tsak nem minden Országokban, sőt még azon Religiók is változásokat várhatták, kik a' Tüzes Trigó alatt támadtanak, az Újj Földi Trigó változása alkalmatosságával 's a' t.

Mindazonáltal minthogy a' Jupiter Kedves és Kegyes Atyának neveztetik, az Astrologusoktól, és igazság, úgy nem külömben békesség szeretőinek, történhetik tehát, hogy az Újj Trigóban leg alább méglen 12. Eszt[endő] alatt az 12. Jegyeket meg járja, a' Birodalmokat és Nemzeteket, az Jegy Mértékből /: melly álhatatlan /: állandóképpen fogja az igazságban, és békességgel kormányozni; mert valamint a Planétának jó tekintetéből lehet jót, vagy jó embereket várni, úgy szinte a' rossz tekintetből lehet rosszat, vagy rossz embereket reménleni p. o. Si Mars centrum teneat in Domo sua quadrato aspectu cum Mercurio centrum Lunae, quae plena esse incipit, in generatione diurna moveatur, efficit homicidas, iuramentorum usurpatores, potatores Sangvinis, ebrios, & effaeminatos.⁵⁸

Ezt valósággal némelyek helyben hagyják, úgymint Helmontius de Novae Medicinae ortu pag. 95ª Astra /: úgymond /: necessitare, non inclinare;⁵⁹ ellenben Sperlingus Physicus pag. 559. Stellae /: úgymond /: influunt in voluntates hominum, non directe, non cogendo, sed svadendo & inclinando, Sapiens ergo dominabitur Astris,⁶⁰ insipiens vero & improbus, qui temeraria Belluarum trahitur cupiditate, cadet, – cadet vero culpa, non Astrorum, sed propria⁶¹ – De tsak ugyan Dudics Andrásban, ki Pécsi Püspök vala, bé ütött az Astrologia, ki a' maga halálának a' szempillantását ex concursu Astrorum & Planetarum meg jövendölte, és ugyan abban az órában is /: melly 12. óra vala délben /: meg holt, a' mint az életében P. Horányi Piarista ezt bővebben elő adgya.⁶²

Vissza megyünk az Újj Trigóra, ki fog most lenni; erről úgy gondolkodom Barátom! hogy ha igaz az, hogy e' múlandó Világ a' Szent Atyák vélekedése szerint, nem tart to-

⁵⁸ GREGORIUS Nazianzenus: *Opera omnia quae extant, nunc primum ... in duos tomos distincta.* 1–2. Parisiis, 1583. Apud Sebastianum Nivellium, 2: 1484. „Quando igitur Mars centrum tenens in domo sua, quadrato aspectu cum Mercurio centrum Lunae, quae plena esse incipit, in generatione diurna intuetur: efficit homicidas et interfectores, iuramentorum usurpatores et potores sanguinis, ebrios, effoeminatos, daemoniacas notitias absconditorum mysteriorum scrutantes, magos sacrificos, et sunt istis similia si praesertim nullius alterius beneficae stellae aspectus sit.”

⁵⁹ HELMONT, Jan Baptist van: *Ortus medicinae.* Amsterodami, 1652. Apud Ludovicum Elzevirium, 95. „Astra necessitant, non inclinant”.

⁶⁰ Ez egy közismert, Ptolemaiosznak tulajdonított, de nem tőle származó mondás. Temesvári Pelbárt is idézi, s megtalálható magyarul: *Nyelvmléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok.* 1–15. köt. Bp. 1874–1908. MTA, 8. köt. *Szent Margit élete. Példák könyve. Könyvecske a szent apostoloknak méltóságáról. Apor codex. Kulcsár codex.* Szerk.: BUDENZ József, SZARVAS Gábor, SZILÁDY Áron. Közzéteszi: VOLF György. 1879. MTA Nyelvtudományi Bizottsága, 8: 143. „Az bölczh vralokody az egeken.”

⁶¹ SPERLING, Johann: *Institutiones physicae.* Wittebergae, 1649. Apud Johannem Bergerum, 559.

⁶² HORÁNYI Elek: *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum.* 1–3. Viennae, 1775–1777. Loew, 1: 586–587; Dudith András (1533–1589) magyar humanista (ön)ironikus megjegyzésére s halálának legendájára I. COSTIL, Pierre: *André Dudith humaniste hongrois 1533–1589. Sa vie, son oeuvre et ses manuscrits grecs.* Paris, 1935. Société d'édition „Les Belles lettres”, 218–220. / Collection d'études anciennes/

vább 6000. Esztend[őnél] tehát az is igaz, hogy ez az Újj Földi Trigó el nem végzi a' maga 500. Eszt[endejét] /: Orbis Magnus :/ hanem tsak felét, az az 250. /: Obliquitas Trigonis :/ Esztendőket, de mindazonáltal tapasztalhatnak az Hamburgerek sok új Jegyeket, és olly rettenetes üstökös csillagokat, nem sokára, mellyek az Özön víztől fogva már egynehányzor mutogatták magokat, sőt a' Szivárványban is nagy fogyatkozásokat fognak tapasztalni, el annyira pedig, idővel, egészen el fogy Béda jövendölése szerént, melly jele lessz, hogy e' Világ, és benne lévő Hatalmasságok és Birodalmok el fognak múlni, úgy mint a' többi nagy birodalmok, a' kik eddig valának, mind az Özön víz előtt, mind pedig utánna.

Hogy azt meg erősítsük, tsak egyet hozok elő: Találkozott Helveciáb[an] 1200. Eszt[endő] b[en] egy kő sziklán, egy ki faragott darab kő, mellyre hajdan igen tört Deák nyelven, vagy is betűkkel vala írva Sybilla jövendölése /: a' mint ezt Trithemiusból Gróff Flisco azon Levelében elő hozá, mellyet írt vala a' Nagy Leopold Római Császárhoz az Rivales Lusitaniai Zsidó Astrologiája felől illy formán: – Orietur Novum Sydus Trans Iberim, Iuvanis speciosissimus – cui aegre caput submittit Italia, Gallia, Britannia – qvi se tandem nubibus condet, & erit consummatio saeculi. Kitsoda ez a' fény /: Novum Sydus :/ vagy lessz, és mikor? az Iberis folyása mellett? – nem könnyen lehet azt meg magyarázni addig, valameddig a' Sz. János titok látásit tökéletessen meg nem értjük, mellyet nem könnyen lehet az nagy titkokért meg magyarázni. – tot habet Apocalipsis Sacramenta, qvot verba,⁶³ úgymond Sz: Hyeronimus; ha lehet mindazonáltal vélekedni, tehát minthogy Iberis, Spanyol és Francia Országok szélein vagyon, meg lehet, hogy Spanyol Országból, vagy Francia Országból támadhat ez az hatalmas Ifjú vagy Fény, annál is inkább, hogy Nostradam Francia Astrologus jövendölése szerént a' Török Birodalom az 7000^{dikben} az Francziákra fog szállani; mellyről lehet bővebben olvasni Morhaff Polyhystor,⁶⁴ jól tudgyák ezt a' Törökök magok is bizonyos jövendölésekből, hogy a' Keresztények vissza veszik valaha a' Szent Földet. – Habent Turcae in Prognosticis – Terram Sanctam in potestatem Xtianorum redactum iri, Princeps Radzivill in Peregrinatione Hÿerosolimitana pag. 151.⁶⁵ Ekkor Kedves Barátom, mi nem fogunk élni, azért ne okoskodjunk tovább, hanem hadgyuk ezt az Ég, és Föld Urának Isteni gondviselésére, nem az új Planéták vagy Astrologusok jövendöléseikre, mint Cornelius Agrippa Libr. 31° de vanitate Scientiarum et Artium írja: – Mendacium mendacio regunt Astrologi, inquietes: Sapientem dominari Astris, cum revera nec Astra Sapienti, nec Sapiens Astris, sed utrisqve dominetur Deus.⁶⁶ Ezzel végzem beszédemet, és minden jót kívánok maradok

Miskólczon Die 18ª Febr.

1802

Kedves Barátod.
Décsey Antal

⁶³ HIERONYMUS: *Epistola ad Paulinum*. Viennae Pannoniae, 1520. Per Ioannem Singrenium, B₃.

⁶⁴ MORHOF, Daniel Georg: *Polyhystor, literarius, philosophicus et practicus*. Lubecae, 1732³. Sumtibus Petri Boeckmanni, 93–96.

⁶⁵ RADZIWIŁŁ, Mikołaj Krzysztof: *Jerosolymitana Peregrinatio*. Cassoviae, 1756. Typ. Acad., 151. „Habent Turcae in Prognosticis (valde enim magiae et superstitionis observationibus sunt dediti) Terram sanctam in potestatem Christianorum redactum iri, die Veneris, scilicet Feria sexta, ubi in suas Moschaeas ad devotionem convenerint.”

⁶⁶ AGRIPPA, Heinrich Cornelius: *De incertitudine et vanitate scientiarum declamatio invectiva*. Lugduni Batavorum, 1644. Ex officina Abrahami Commelini et Davidis Lopez de Haro, 75.

FARKAS GÁBOR FARKAS – ENDRE ZSOLDOS

Antal Décsy and Ceres

We present here a formerly unpublished letter, which was written an answer to the news of the discovery of Ceres in 1801, the first minor planet of the Solar System. The writer is Antal Décsy, a legal practitioner in the town of Miskolc, known mostly because of his studies on the history of Rusyns. The addressee of the letter is at present unknown. The manuscript shows how strong was the effect of the various prophecies coming from the Early Modern Age even at the first years of the 19th century (and quite possibly later, too). Décsy read about the discovery in the Viennese *Magyar Kurir*. He, however, disputed the subject of the discovery, maintaining that it was not a planet, but the ‘Absis Jovis’, which in our case, corresponded to the apogee of Jupiter. We show that the possible cause of this quite unreasonable claim is that Décsy did not remember his readings precisely enough on the one hand, and considered his expertise to be better than that of the professional astronomers on the other. His main source is *De Fato*, a work of Maurizio Fieschi (Comes de Flisco), an obscure 17th century astrologer. Décsy, however, misquoted this work several times. Moreover, he mixed up Flisco’s claim that there would be a change from the fiery to the earthly trigon in 1802 with the reported movement of the minor planet. Despite the advances made by astronomy in the 18th century, Décsy still clung to the Ptolemaic worldview of the folk calendars (cisis) and the prophecies.